

Latvijas ornitoloģijas nozīmīgi notikumi un jubilejas 2015. gadā

Devītajā pārskatā ir sniegta informācija par 32 notikumiem, kuriem bija nozīme Latvijas putnu pētīšanā vai popularizēšanā.

Pirms 230 gadiem...

1785. gada 8. jūlijā vācu pilsētā Štrālzundē (*Stralsund*) dzimis **Kārlis Frīdrihs fon Lēdebūrs** (*Carl Friedrich von Ledebour*). No 1811. līdz 1836. gadam strādājis par dabaszinātņu pasniedzēju Tērbatas universitātē, pārsvarā nodarbojies ar botāniku. Franču valodā publicējis rakstu par Vidzemes (*Livland*) putniem (Ledebour 1817), kurā vairākām sugām norādījis konkrētas novērošanas vietas. Miris Minhenē 04.07.1851.

Pirms 210 gadiem...

1805. gada 26. maijā Zlēkās dzimis **Georgs Bītners** (*Georg Ludwig Friedrich Buttner*), teologa un dabas pētnieka Johana Bītnera (*Johann Georg Buttner*, 1779–1862) dēls. Studējis teoloģiju Tērbatas universitātē (1822–1825), turpināja studijas Leipcigā un Berlīnē (1828–1830). No 1832. līdz 1883. gadam strādāja par mācītāju Kabilēs baznīcā. Vācijas Ornitoloģijas biedrības (*Deutsche Ornithologen-Gesellschaft*, dib. 1851. g.) žurnālā publicējis divus rakstus par putniem, aprakstot fenoloģiskus novērojumus Kabilē 1855.–1858.g. (Buttner 1858a) un stāstot par kaņepīša un mazā svilpja ekoloģiju (Buttner 1858b). Miris Kabilē 18.07.1883.

1805. gadā dibināta **Maskavas Dabas-pētnieku biedrība** (*Императорское Московское общество испытателей*). No Latvijas teritorijas tās biedru vidū bija Jelgavas ārsts un dabaszinātņi Johans Lihtenšteins (*Johann Heinrich Nikolauss Lichtenstein*, 1787–1848; biedrs no 1818.g.), Zlēku mācītājs Johans Bītners (biedrs no 1822.g.) un Puzes mācītājs Johans Kavals (*Johann Heinrich Carl Kawall*, 1799–1881; biedrs no 1857.g.). Minētie autori šīs biedrības periodiskajā izdevumā publicējuši savus rakstus par putniem mūsdienu Latvijas teritorijā (Lichtenstein 1829; Buttner 1857; Kawall 1867).

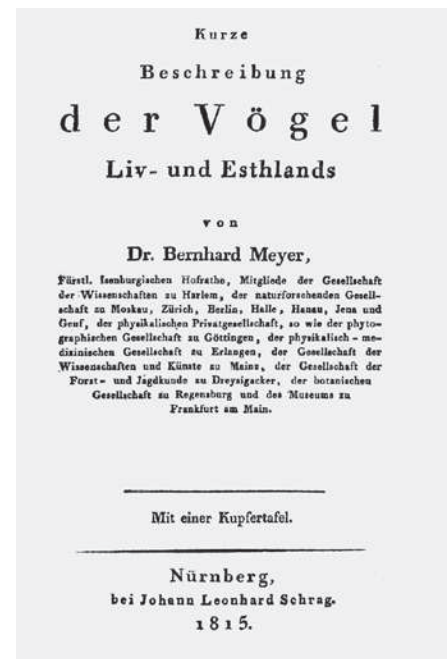
Pirms 200 gadiem...

1815. gadā vācu dabas pētnieks **Bernhards Meijers** (*Bernhard Meyer*, 1767–1836) Vācijā publicēja **grāmatu par Vidzemes un Igaunijas putniem**¹ (Meyer 1815), izmantojot gan publicētus avotus, gan saraksti ar Tērbatas universitātes dabaszinātņu pasniedzēju Gotfrīdu Germanu (*Gottfried Albrecht Germann*, 1773–1809) un Zaubes luterāņu mācītāju Fridrihu Štollu (*Friedrich Erdmann Stoll*, 1760–1826), kuri snieguši konkrētas ziņas par vairāku sugu sastopamību. Minētā grāmata ir viens no nedaudzajiem informācijas avotiem par putniem Vidzemē 19. gs. pirmajā pusē.

1815. gada 23. novembrī Jelgavā tika dibināta **Kurzemes literatūras un mākslas biedrība** (*Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*), ar galveno mērķi apvienot vietējos un ārzemju izcilākos prātus un kopīgi veicināt zinātnes, literatūras un mākslas progresu (Kvaskova, Pētersone 1996). 1818. gadā biedrība nodibināja muzeju, lai uzkrātu ar Kurzemes provinces teritoriju saistītus priekšmetus, tajā skaitā arī putnus (Carlhoff 1910; Peņģerots 1930; Blusing 1937). Sākot no 19. gs. otrās puses, biedrības darbības pārskatos regulāri tika publicēta informācija par putnu krājumu papildināšanu, reizēm norādot precīzas putnu iegūšanas vietas un datumus. Biedrība tika likvidēta 04.11.1939., sakarā ar baltvācu pilsoņu piespiedu evakuāciju uz Vāciju. Šīs biedrības ornitoloģiskās kolekcijas mūsdienās atrodas Latvijas Universitātes Zooloģijas muzeja fondos. Par šīs biedrības ornitoloģiskajām aktivitātēm lasiet kādā no nākamajiem žurnāla numuriem.

Pirms 170 gadiem...

1845. gada 27. martā dibināta **Rīgas Dabaspētnieku biedrība** (*Naturforschenden Vereins zu Riga*; turpmāk – RDPB), kurā apvienojušies lielākoties baltvācu pētnieki un dabas draugi. Līdzīgi citām tā laikā sabiedriskajām organizācijām arī RDPB ir publicējusi savas darbības pārskatus (no 1846. līdz 1942. gadam iznākuši 64 sējumi un 18 pielikumi), kā arī veidojusi savu muzeju, kurā ievērojamu vietu aizņēma

B. Meijera grāmatas vāks.

putnu ekspozīcijas. Līdz biedrības slēgšanai 1939. gadā tās darbībā aktīvi bija iesaistījušies teju vai visi baltvācu izcelsmes putnu pētnieki un vērotāji, kuri darbojās Latvijas teritorijā. Par šīs biedrības ornitoloģiskajām aktivitātēm lasiet kādā no nākamajiem žurnāla numuriem.

Pirms 120 gadiem...

1895. gada februārī Rīgas baltvācu tirgotājs Pauls Hoflingers² (*Paul Hofflinger*) RDPB 50. gadu jubilejā šai organizācijai uzdāvināja unikālu **savvaļas aberatīvo un hibrīdo vistveidīgo putnu izbāžņu kolekciju** (163 putni), kuru nopircis no krievu taksidermista Fjodora Lorenca (*Фёдор Карлович Лоренц*, 1842–1909), kas savu kolekciju bija izstādījis Rīgā. Nopirkta kolekcija 1895. gada vasarā tika eksponēta Lībekas Ziemeļu tirdzniecības un rūpniecības izstādē, kur apbalvota ar zelta medaļu. 1907. gadā publicēts šīs kolekcijas īpatņu detalizēts apskats (Loudon 1907). Mūsdienās kolekcija atrodas Latvijas Dabas muzeja fondos (Rūtenberga 1981).

² Par tirgotāju Paulu Hoflingeru ir zināms, ka viņš 28.09.1892. iestājās RDPB. No 1890. līdz 1904.g. regulāri šāvis putnus Rīgā un tās apkārtnē, dāvinājis tos RDPB muzejam. Jaatzīmē, ka tieši viņš 1890. gada jūlijā sākumā Babītes ezerā nošāvis mazo dūkurī, kas bija pirmais šīs sugas pierādītais novērojums Latvijā!

¹ Grāmatas īss apraksts publicēts 30.11.1820. Rīgas avīzē "Rigaische Stadt-Blätter" nr.48 (314.–315.lpp).

Pirms 110 gadiem...

1905. gadā no 12. līdz 17. jūnijam Londonā notika **4. Starptautiskais Ornitoloģijas kongress**. No Krievijas impērijas teritorijas kongresu apmeklēja pieci putnu pētnieki, viņu vidū Lizdēnu barons Haralds fon Loudons (*Baron Harald von Loudon*, 1876–1959).

1905. gada 7. decembrī Bērzaunes pagastā dzimis **Jānis Kronītis**. 1925. gadā absolvējis Cīravas meža tehnikumu, no 1927. līdz 1983. gadam strādājis Latvijas mežsaimniecības sistēmā. 1928. gadā iestājies Latvijas Ornitoloģijas centrālē (turpmāk – LOC), no 1929. līdz 1937. gadam gredzenoja putnus (kopā apgredzenoja 197 putnus). 1969. gadā par nopelniem republikas mežsaimniecības attīstībā Jānim Kronītim piešķirts Latvijas PSR Nopelniem bagātā mežkopja goda nosaukums. Savos rakstos aktīvi popularizēja dabas izziņāšanas un aizsardzības nepieciešamību, publicējis rakstus arī par putniem (piemēram, Kronītis 1933, 1937, 1968), bet visvairāk ir zināma viņa grāmata par dabas aizsardzību (Kronītis 1977). Miris Rīgā 05.09.1996.

Pirms 100 gadiem...

1915. gada 10. aprīlī Rīgā dzimis **Jānis Rācenis** – viens no aktīvākajiem savas paaudzes dabas pētniekiem Latvijā, pedagoga un rakstnieka Jāņa Rāceņa (1881–1971) dēls. 13 gadu vecumā (1928. gadā) sācis novērot putnus. 1931. gadā iestājies LOC un uzsācis gredzenot putnus (līdz 1944. g. apgredzenojis 1756 putnus), bet 1944. gadā bija LOC sekretārs. 1939.–1940. gadā pildīja Latvijas Universitātes (turpmāk – LU) Dabaszinātņu biedrības priekšnieka pienākumus, šajā augstskolā Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē ieguva maģistra grādu (Mag. rer. nat.). 1943. gadā strādājis par Dabas muzeja mammaloģijas nodaļas vadītāju. No 1931.

Jānis Rācenis.

Foto pārpublicēts no Andersons 1990

līdz 1947. gadam publicējis 13 rakstus vai piezīmes par putniem, īpaši atzīmējama publikācija par stepes čipstes ligzdošanu Latvijā (Rācenis 1940), pārskats par Jūrmalas pilsētas putnu faunu, iekļaujot savus novērojumus no 1928. līdz 1942. gadam (Rācenis 1942), un publikācija par pierādīto krūmu ļauķa ligzdošanu Latvijā (Rācenis 1947).

1944. gada rudenī no Latvijas emigrēja uz Vāciju, kur 1948. gadā Erlangenas universitātē ieguva dabaszinātņu doktora grādu par darbu ornitoloģijā, strādājis trimdas latviešu skolās. Vēl kādu laiku interesējies par putniem, jo 1951. gadā iestājies Vācijas Ornitoloģijas biedrībā. 1948. gadā pārcēlies uz dzīvi Venecuēlā, kur līdz 1976. gadam Karakasas universitātē strādājis par pasniedzēju un pētījis šīs valsts kukaiņu faunu, kļūstot par vienu no ievērojamākajiem entomologiem Dienvidamerikā. Miris 10.04.1980. Karakasā. Vairāk par viņu: Švābe 1955, Andersons 1990, Spuris 1991, Grosvalds 1996.

Pirms 90 gadiem...

1925. gadā LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Zooloģijas katedras asistents Nikolajs fon Tranzē (*Nikolai von Transehe*, 1886–1969) nodibināja **Latvijas Ornitoloģijas centrāli**. Šīs organizācijas mērķis bija apvienot cilvēkus, kuriem interesēja savvaļas putni, lai kopīgi varētu realizēt ar putnu pētījumiem saistītus pasākumus. Tā rezultātā 1925. gadā uzsākta regulāra putnu gredzenošana, 1934. gadā organizēta 1. Eiropas ligzdojošo balto stārķu uzskaitē Latvijā, organizēta fenoloģisko datu uzkrāšana, veiktas aptaujas par vairāku putnu sugu novērojumiem un citi pasākumi (Viksne 1995). Faktiski LOC pārstāja darboties 1944. gada rudenī, kad kara darbības rezultātā no Latvijas emigrēja lielākā daļa no aktīvākajiem darbiniekiem. Detalizētāk par LOC aktivitātēm lasiet kādā no nākamajiem žurnāla numuriem.

1925. gadā uzsākta Latvijas mežu darbinieku biedrības **žurnāla “Meža dzīve”** publicēšana (ar šādu nosaukumu iznācis no 1925. līdz 1940. g. un 1944. g., atjaunoja izdošanu kopš 1992. g.) Daudzpusīgs informatīvs izdevums par mežiem un dabu, kurā publicēti vismaz 60 raksti vai piezīmes par Latvijas putniem.

Pirms 80 gadiem...

1935. gadā baltvācu dabas pētnieks un putnu popularizētājs Aleksandrs Grosse (*Alexander Grosse*, 1883–1969) publicējis pirmo komplekso **Latvijas mugurkaulnieku noteicēju** latviešu valodā (Grosse 1935; 1200 eks.). Šis noteicējs bija izveidots kā teksts ar dzīvnieku aprakstošām pazīmēm, sakārtojot tās tabulās un izmantojot tā laika jaunāko nomenklatūru. Noteicēja publicēšanu atzinīgi novērtēja vadošie pētnieki (Siliņš 1935; Transehe 1935),³ un to izmantoja turpmākajās desmitgadēs. Nākamais Latvijas mugurkaulnieku noteicējs publicēts 1956. gadā (Tauriņš, Ozols 1956; 4000 eks.).

Pirms 60 gadiem...

Otrajā Baltijas ornitologu konferencē (15.–21.05.1954., Tallinā) tika pieņemta rezolūcija par putnu migrāciju izpētes uzsākšanu Baltijas valstīs, kā rezultātā 14.03.1955., pēc igauņu putnu pētnieka Ērika Kumari (*Eric Kumari*, 1912–1984) iniciatīvas, pie Tērbatas Valsts universitātes izveidota **Baltijas putnu migrāciju pētīšanas komisija** (*Прибалтийская*

Nikolajs fon Tranzē savā mājā Honerdingenā (Vācijas Federatīvajā Republikā), 1964. g.
Foto no K. Vilka ģimenes arhīva

³ Par noteicēja sastādīšanu 16.03.1936. autoram piešķirta Krišjāņa Barona prēmija Ls 100 apmērā.

Latgales ekspedīcijas dalībnieki Georgs Lejiņš (no kreisās), Viktors Šmits un Egons Tauriņš pie kāda ezera, 1955. gads.
Foto no E.Tauriņa arhīva (no BIOL)

Комиссия по изучению миграций птиц), lai veicinātu un koordinētu kopīgus pētījumus Baltijas jūras baseinā. Komisijas sastāvā ievēlēja pārstāvjus no PSRS republikām un citām valstīm. No Latvijas par komisijas priekšsēdētāja vietnieku ievēlēts Egons Tauriņš (1909–1989), kas ieņēma šo amatu no 1955. līdz 1978. gadam, vēlāk to nomainīja Jānis Viksne (dz. 1936), komisijas sastāvā darbojušies arī Zandis Spuris (1923–1996, ievēlēts 1960.g.) un Harijs Mihelsons (1930–1981). Komisija regulāri rīkoja plenārsēdes, arī Latvijā: 3. plenārsēde 1957.g., Rīgā, 13. – 1967.g., Engures stacionārā, 20. – 1975.g., Skrundā un 27. – 1983.g., Talsos. Šīs komisijas darbības rezultātā no 1956. līdz 1960. gadam Latvijas piekrastē veiktas stacionārās migrējošo putnu uzskaites (Тауриньш, Шварцберг 1957; Mihelsons u.c. 1960; Tauriņš, Švarcbergs 1960; Леинь, Каспарсон 1961; Каспарсон 1965; Леиньш 1966), uzsāktas ziemojošo ūdensputnu uzskaites kopš 1960./61. ziemas (Viksne 1962; Виксне 1963; Виксне, Озолиньш 1965), veikta ligzdojošo jūras ērgļu un raugurknābja gulgju uzskaites 1964. gadā (Виксне 1968). No 1961. līdz 1990. gadam komisija izdevusi savu krājumu “Сообщения Прибалтийской Комиссии по изучению миграций

птиц” (kopā izdoti 23 krājumi, ar kop-savilkumiem angļu val.). Šajā izdevumā publicēti 28 raksti par putnu pētījumiem Latvijā.

1955. gada 1. aprīlī Viesītē dzimis **Vilnis Skuja**. Skolas gados vasaras brīvlaikā (1970.–1972.) strādājis Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas Engures stacionārā. No 1970. līdz 1989. gadam gredzenojis putnus (kopā apgredzenoja 2845 putnus). 1982. gadā absolvējis Daugavpils pedagoģisko institūtu, ar diplomdarbu par kaijveidīgajiem putniem dienvidaustrumu Latvijā (Skuja 1980). Kopš 1979. gada strādā Slīteres dabas rezervātā (no 2000. gada – Slīteres nacionālais parks). Kopš 1983. gada pētījis kraukļa ekoloģiju, vairāku publikāciju autors, bet 21.10.2004. aizstāvējis maģistra darbu (Skuja 2004). Vēlākajos gados vairāk pievērsies zidītāju pētījumiem. Pēdējos gados ir pazīstams dabas izziņas popularizētājs Latvijā (Tooma 2009; Skuja 2013).

No 1955. gada 20. maijam līdz 11. jūnijam notika **Egona Tauriņa vadītā Latgales ekspedīcija**, kurā piedalījās arī vairāki citi tā laika aktīvi dabas pētnieki – Viktors Šmits (1912–1989), Georgs Lejiņš (1914–1994), Mintauts Švarcbergs (1930–1994) un Harijs Jēkabsons. Ekspedīcijas laikā apsekoti daudzi ezeri un purvi – Rušons, Sivers,

Zolvu ezers, Kreiču un Stružanu purvi, u.c. Šīs ekspedīcijas laikā iegūta svarīga informācija par daudzu ūdensputnu, kaijveidīgo un plēšputnu sugu ligzdošanu šajā mazpētītajā Latvijas reģionā, piemēram, atrastas un aprakstītas čusku ērgļa un zivju ērgļa ligzdas, pierakstīta daudzu mežziņu sniegtā informācija par dzīvnieku sastopamību. Ekspedīcijas vadītāja Egona Tauriņa atstātajā arhīvā ir saglabājušies ekspedīcijas pieraksti un fotogrāfijas.

Pirms 50 gadiem...

1965. gadā baltvācu putnu pētnieks Nikolajs fon Tranzē trimdā publicēja **grāmatu par Latvijas putniem** (*Die Vogelwelt Lettlands*), kurā apkopoja un sniedza faunistisku informāciju par visām putnu sugām, kas bija konstatētas Latvijas teritorijā (Transehe 1965). Ņemot vērā apstākli, ka grāmata izdota ārzemēs, aukstā kara gados tikai nedaudzi pašmāju putnu pētnieki varēja to saņemt. Ir zināms, ka autoram izdevās nosūtīt šo grāmatu tikai dažiem pētniekiem – Zandim Spurim⁴, Kārlim Vilkam un Ģirtam Kasparsonam⁵.

⁴ Šīs grāmatas eksemplārs (ar autora dāvinājuma autogrāfu) mūsdienās atrodas putnu vērotāja Kaspara Funta privātajā bibliotēkā.

⁵ Savukārt Ģ.Kasparsons savu grāmatas eksemplāru (ar autora dāvinājuma autogrāfu, 01.09.1966.) uzticējies glabāšanai šo rindiņu autoram (15.09.2013).

Baltijas putnu migrāciju pētīšanas komisijas 13. plenārsēdes dalībnieki Engures stacionārā, 1967. gads. No kreisās: Svens Onno (Sven Onno, 1932–1974, Igaunija), nezināms, Vitālijs Bianki (Виталий Витальевич Бианки, dz.1926, Kandalakšas rezervāts, Krievija), nezināms, nezināma, nezināma, nezināms, Harijs Mihelsons (1930–1981), Egons Tauriņš (1907–1989), Jānis Viksne (dz.1936), Ieva Vilks (dz. 1932), Jānis Baltvilks (1944–2003), Pēteris Blūms (dz.1938), Juris Lipsbergs (dz.1939), Jānis Baumanis (1940–2006), nezināms, nezināms, Aivars Mednis (dz.1938) un Georgs Lejiņš (1914–1994).

Padomju apstākļos plašsaziņas līdzekļos par šīs grāmatas iznākšanu nekas nebija publicēts, toties latviešu trimdas presē to apsprieda visai aktīvi (Anon 1965; Princis 1965; Brammanis 1966). Līdz mūsdienām grāmata nav zaudējusi savu aktualitāti un bieži tiek citēta zinātniskajās publikācijās.

Pirms 40 gadiem...

Laika posmā no 1964. līdz 1975. gadam Jānis Baumanis (1940–2006) veica regulāras **putnu uzskaites Latvijas zivju diķos** un 1975. gadā apkopoja savāktu informāciju savā disertācijā (Бауманис 1975). Šajā periodā tika iegūts svarīgs faunistisks materiāls par ūdensputnu, bridējputnu un kaijveidīgo putnu populāciju apmēriem un izvietojumu. Jau materiālu vākšanas periodā tika publicētas ziņas par mazā dūkura izplatību 1964.–1966. gadā (Baumanis 1967) un par ziemeļu gulbju ligzdošanu 1973. gadā (Baumanis 1975), bet vēlāk – par diķa tilbītes ligzdošanu, sākot no 1974. gada (Baumanis 1989). Jāatzīmē,

ka 1990.–2000. gados zivju diķu skaits ir būtiski samazinājies, bet daudzām sugām šie mākslīgās izcelsmes biotopi joprojām ir svarīga ligzdošanas, barošanās un spalvu maiņas vieta.

Pirms 30 gadiem...

1985. gada 17. februārī tika dibināta **Latvijas Ornitoloģijas biedrība** – lielākā Latvijas putnu izpētes un aizsardzības sabiedriskā organizācija (Ķuze 2007).

Pēc Eiropas Putnu uzskaišu padomes (*European Bird Census Council*) iniciatīvas, laika posmā no 1985. līdz 1988. gadam lielākā daļa Eiropas valstu iesaistījās **Eiropas ligzdojošo putnu atlanta** sastādīšanā. Latvijas nacionālie koordinatori bija Jānis Priednieks un Māris Strazds. Šajos gados Latvijā uzskaites veikuši 113 novērotāji (Strazds 1995). Apkopotie dati publicēti 1997. gadā, tajā skaitā septiņi pašmāju putnu pētnieki piedalījušies apraksta sagatavošanā deviņām putnu sugām (Hagemeyer, Blair 1997).

1985. gadā Uģis Bergmanis (dz. 1963) uzsāka **mazo ērgļu pētījumus**, kuri ar dažādu intensitāti turpinās līdz mūsdienām (daži no publicētiem rakstiem: Bergmanis u.c. 1990, 2001; Strazds u.c. 1997). 1999. gadā viņš aizstāvēja disertāciju, apkopojot informāciju par šīs sugas taksonomiju, izplatību, skaitu un ekoloģiju Latvijā (Bergmanis 1999). Pēdējos gados saistībā ar mazo ērgļu pētījumiem sabiedrības uzmanība tika pievērsta diviem projektiem: videotranslācijām no ērgļu ligzdām un ērgļu mazuļu eksportu uz Vāciju.

1985. gada 10. maijā Latvijas Televīzijā pirmizrādi piedzīvoja režisora Andreja Feldmaņa (dz. 1939) **īsmetrāžas dokumentālā filma “Pilsētnieces”** (11 min., LNA LVKFFDA nr.3743), kas vēsta par meža piļu dzīvi Rīgas pilsētā.

1985. gadā izdevniecība “Zinātne” plašakai publikai nodrukāja **“Latvijas PSR**

Sarkano grāmatu” (metiens 6000 eksemplāru, latviešu un krievu valodā). Otrās Latvijas Sarkanās grāmatas izdevums iznācis piecos sējumos periodā no 1996. līdz 2003. gadam (6. daļa par putniem izdota 2000. gadā). Nozīmīgu darbu Latvijas Sarkanās grāmatas sastādīšanā un popularizēšanā ieguldīja Juris Lipsbergs (dz. 1939). Lai iepazīstinātu sabiedrību ar apdraudētajām dzīvnieku un augu sugām, padomju gados regulāri tika izdotas dažādas publikācijas, atklātnes un nozīmītes, kuras bija domātas kā bērniem, tā arī pieaugušajiem. Arī latviešu valodā izdotas vairākas populārzinātniskās grāmatas (Rinkule-Zemzare, Brikmanis 1984 (45 000 eks.), Lipsbergs 1985 (30 000 eks.), Lipsbergs, u.c. 1990 (30 000 eks.)). Šī plašā propagandas kampaņa panāca to, ka 20. gs. 80. un 90. gados “Sarkanā grāmata”, kā dabas aizsardzības simbols, no sabiedrības puses tika vispusīgi respektēta. Savukārt, Latvijai pievienojoties Eiropas Savienībai, “Sarkanās grāmatas” juridiskā un praktiskā nozīme ir mazinājusies.

1985. gadā populārzinātniskajā grāmatu sērijā “Daba un mēs” publicēta Jefima Kaca (dz. 1947) grāmata “**Kā migrē un orientējas putni**” (20 000 eks., no krievu valodas tulkojusi Ieva Vilka). Šajā grāmatā ar piemēriem parādīta migrāciju daudzveidība, lidošanas ceļi un ziemošanas vietas.

Pirms 20 gadiem...

20. gs. 90. gadu otrajā pusē Latvijā vākta informācija diviem lokālajiem ligzdojošo putnu atlantiem: 1995.–1997. gadā notika

Juris Lipsbergs stāsta par Latvijas Sarkanās grāmatas. 1986. gads, Latvijas Valsts Dabas muzejs.

Foto no J.Lipsberga arhīva

uzskaites **Gaujas nacionālā parka atlantam** (Strazds u.c. 1999), bet 1995.–1998. gadā paveikti darbi pie **Jelgavas pilsētas atlanta** (Kalvāns, Keišs 2003).

1995. gadā Latvijas Saeima ratificēja **Ramsāres konvenciju** (pieņemta 02.02.1971., stājās spēkā no 1975. g.). Šīs konvencijas mērķis ir nodrošināt visa veida mitrāju aizsardzību un saprātīgu izmantošanu, atzīstot, ka mitrāji kā ekosistēmas ir ļoti nozīmīgi bioloģiskās daudzveidības, kā arī cilvēku labklājības nodrošināšanā. 1995. gadā par Latvijas “Ramsāres vietām” noteica Kaņiera ezeru (platība 1200 ha), Engures ezeru (18 000 ha), Teiču un Pelečāres purvu (24 000 ha), savukārt 2002. gadā sarakstam pievienoja Lubānas mitrāju kompleksu (47 902 ha), Papes mitrāju kompleksu (51 725 ha) un Ziemeļu purvus (5318 ha). Vairāk lasi: Štrausa 2003.

1995. gada 7. un 8. oktobrī Latvijā notika pirmās **Starptautiskās putnu novērošanas dienas** (Strazds 1995), kuras kļuvušas par labu rudens “putnu dienu” tradīciju. Šo pasākumu organizē LOB sadarbībā ar citām dabas aizsardzības institūcijām.

Pirms 10 gadiem...

2005. gadā Agra Celmiņa veidotajā interneta portālā www.putni.lv uzsākta publikāciju sērija “**Kur novērot putnus**”, aprakstot putnu vērošanai labākās vietas Latvijā. Ar 2006. gadu šādi apraksti publicēti arī žurnālā “Putni dabā”. Līdz šim aprakstītas 25 populārākās putnu vērošanas vietas.

2005. gadā uzsākta **Latvijas ligzdojošo putnu monitoringa programma**, ar mērķi ik gadus iegūt datus par putnu populāciju stāvokli dažādos biotopos, novērtēt notiekošās pārmaiņas un analizēt tās saistībā ar dažādiem vidi ietekmējošiem faktoriem (Auniņš 2005). Par rezultātiem lasiet: Auniņš 2012, 2013.

2005. gadā pabeigti darbi pie **palienes režīma atjaunošanas Dunduru pļavās** Ķemeru nacionālā parka teritorijā (Ķuze u.c. 2008). Nākamajos gados pārpļūstošie upes ūdeņi regulāri applūdināja Dunduru pļavas, veidojot labu barošanās un atpūtas biotopu ar ūdeņiem saistītajām putnu sugām. Vienlaikus iespējams novērot līdz pat 5000 dažādu piļu un bridējputnu. Veiksmīgs piemērs putniem svarīgu biotopu atjaunošanā Latvijā!

2005. gada augustā pasaules plašsaziņas līdzekļos sākusies **histērija par putnu gripas izplatīšanos**, pievēršot uzmanību savvaļas ūdensputnu inficēšanās iespējai ar bīstamo slimību, kuras epidēmija sākusies Ķīnā. Vairāk nekā gadu putnu gripas temats bija viens no aktuālākajiem ziņu izlaidumos. Latvijā notika pastiprinātas bojāgājušo savvaļas putnu pārbaudes (no zīlītēm līdz gulbjiem), bet saceltās ažiotažas dēļ vietām cilvēki atteikušies pat piebarot putnus ziemā.

2005. gadā Teiču rezervāta ornitologs Andris Avotiņš (dz. 1966) publicēja grāmatu “**Putni Teiču dabas rezervātā**” (Avotiņš 2005). Šajā grāmatā sniegta faunistiska rakstura informācija par purvā ligzdojošajiem putniem, sākot no pirmajiem ornitoloģiskajiem apmeklējumiem 20. gs. 30. gados. Īpaši vērtīgas ziņas apkopotas par reti sastopamajām putnu sugām, kuras kā ligzdotājas ir izzudušas no Latvijas teritorijas vai atrodas uz izzušanas robežas, piemēram, par melnkakla gārgali, lielo piekūnu, baltirbi, gūgatni un mazo ķīri.

Pateicības

Liels paldies Jurim Lipsbergam, Aivaram Mednim, Jānim Viksnem un Kārļa Vilka ģimenei par iespēju izmantot fotogrāfijas no viņu rīcībā esošajiem fotogrāfiju arhīviem.

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Sarkanās grāmatas popularizēšanai 20. gs. 80. gados izlaista nozīmīte. No R.Matroža nozīmīšu kolekcijas.

Literatūra

- Andersons E. 1990. Jānis Rāčenis. Grām.: Latvju enciklopēdija, 4. sējums. ASV, Amerikas latviešu apvienības Latviešu institūts: 2.
- Anon. 1965. Kultūras hronika. *Latvija Amerikā*, 18.09.1965.
- Auniņš A. 2005. Latvijas ligzdojošo putnu monitorings 2005. gadā. *Putni dabā* 16.1: 24–32.
- Auniņš A. 2012. Latvijas parasto putnu skaita pārmaiņas: 2005–2011. *Putni dabā* 2012/1–2: 17–23.
- Auniņš A. 2013. Latvijas parasto putnu skaita pārmaiņas pēdējos septiņos gados. *Putni dabā* 2013/1: 10–13.
- Avotiņš A. 2005. Putni Teiču dabas rezervātā. Ļaudona, 160 lpp.
- Baumanis J. 1967. Dažas ziņas par mazā dūkura (*Podiceps ruficollis* (Pall.)) sastopamību Latvijā (1964. –1966.g.). *Zooloģijas muzeja biļetens* 1: 106–108.
- Baumanis J. 1975. Ziemeļu gulbja (*Cygnus cygnus* L.) ligzdošana Latvijā. *Zooloģijas muzeja raksti* 12: 79–81.
- Baumanis J. 1989. Diķa tilbites un pelēkās tilbites ligzdošana Latvijā. *Putni dabā* 2: 166–171.
- Bergmanis U. 1999. Mazā ērgļa *Aquila pomarina* C.L.Brehm taksonomija, izplatība, skaits un ekoloģija Latvijā. Promocijas darba kopsavilkums bioloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga.
- Bergmanis U., Petriņš A., Strazds M. 1990. Lesser spotted Eagle in Latvia – numbers, distribution and ecology. *Baltic Birds* 5.1: 35–38.
- Bergmanis U., Petriņš A., Strazds M. 2001. The number, distribution and breeding results of the Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina* in Latvia. *Acta ornithoecologica* 4.2-4: 305–319.
- Blusing W. 1937. Führer durch das Kurzemes (Kurlandische) Provinzialmuseum 1. Rīga, Verlag W.F.Hacker, 42 S.
- Brammanis L. 1966. Lielo dabas mīļotāju – ornitologu godinot. *Meža vēstis* 6.
- Büttner G.F. 1858a. Ankunft einiger Zugvögel in Kurland. *Naumannia* 8: 352–354.
- Büttner G.F. 1858b. Mittheilungen über das Vogelleben in Kurland. I. Beobachtungen über *F. linaria* und *Perythrina*. *Naumannia* 8: 273–276.
- Büttner J.G. 1857. Das Wandern der Thiere. *Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou* 1: 273–289.
- Carlhoff A. 1910. Verzeichnis der baltischen Sugetiere, Vogel, Kriechtiere und Lurche mit Angabe der in der Sammlung der Zoologischen Abteilung des Kurlandische Provinzialmuseums vertretenen Tierarten. Mitau, Steffenhagen und Sohn, 16 S.
- Grosse A. 1935. Latvijas mugurkaulainu noteicējs. Rīga, Rīgas Dabaszinātņu biedrības izdevums, 240 lpp.
- Grosvalds I. 1996. Latvijas Universitātes dabaszinātņu devums trimdā. *Latvijas vēsture* 2: 76–86.
- Hagemeyer W.J.M., Blair M.J. (Editors) 1997. The EBCC Atlas of European Birds: their distribution and abundance. London, Poyser, 903 p.
- Kalvāns A., Keišs O. 2003. The Breeding Bird Atlas of Jelgava district, Latvia. *Ornis Hungarica* 12–13: 249–251.
- Kawall J.H. 1867. Biologisches vom Storch (*Ciconia alba* Briss.) aus Kurland. *Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou* 5 (2): 486–497.
- Kronītis J. 1933. Mācīsimies pazīt mūsu dzimtenes putnus. *Vidzemes vēstnesis*, 15.06.1933., 2. lpp
- Kronītis J. 1937. Novērosim putnus. *Mazpulks* 4: 168–169.
- Kronītis J. 1968. Parūpēsimies arī par pīlēm! – Republikas Mednieku un makšķernieku biedrības biedru pieredze. Rīga: 14.
- Kronītis J. 1977. Dabas aizsardzība. Rīga, Liesma, 272 lpp (2. izdevums publicēts 1982. gadā, krievu valodā – 1989. g.)
- Kvaskova V., Pētersone V. 1996. Kurzemes literatūras un mākslas biedrībai 180. Rīga, 42 lpp.
- Kuže I. (red.) 2007. Latvijas Ornitoloģijas biedrības darbības pārskats (1985–2006). Rīga, LOB, 88 lpp.
- Kuže J., Liepa A., Urtāne L., Zēns Z. 2008. Palienu režīma atjaunošana Slampes upes lejtecē. Grām.: A.Auniņš (red.). Aktuālā savvaļas sugu un biotopu apsaimniekošanas problēmātika Latvijā. Rīga, Latvijas Universitāte: 41–51.
- Ledebour 1817. Notice des oiseaux remarquables de la Livonie. *De Bray Essai critique sur l'histoire de la Livonie* 3: 339–344.
- Lichtenstein J.N.H. 1829. Animalia Curoniae observata. *Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou* 1 (9): 289–297.
- Lipsbergs J. 1985. Dzīvnieks Sarkanajā grāmatā. Rīga, Zinātne, 102 lpp.
- Lipsbergs J., Kačalova O., Ozols G., Rūce I., Sulcs A. 1990. Populārzinātniskā Latvijas Sarkanā grāmata. Rīga, Zinātne, 192 lpp.
- Loudon H. 1907. Eine Prachtsammlung abnormer und hybrider Wildhühner. *Ornithologische Jahrbuch* 1/2, 3: 52–71; 92–103.
- Meyer B. 1815. Kurze Beschreibung der Vogel Liv- und Ehstlands. Nürnberg, bei Johann Leonhard Schrag, 292 S.
- Mihelsons H., Kasparsons G., Lejiņš G., Viksne J., Šmits V., Lipsbergs J., Stolbovs I. 1960. Putnu migrācijas Latvijas PSR 1958.g. rudenī. Grām.: Latvijas putnu dzīve. Rīga, Latvijas PSR ZA izdevniecība: 139–192.
- Peņģerots V. 1930. Kurzemes provinces muzejs Jelgavā. *Daugava* 10: 1274–1278.
- Princis K. 1965. Mūsu dzimtenes putni. *Latvija*, 18.09.1965.
- Rāčenis J. 1940. Dažas stepju čipstes – *Anthus c.campestris* (L.) perēšanas vietas Latvijā. *Daba un zinātne* 4: 129–131.
- Rāčenis J. 1942. Material über die lokale Avifauna des Rigaschen Strandes (Rigas Jūrmala). *Folia Zoologica et Hydrobiologica* 2: 194–214.
- Rāčenis J. 1947. *Acrocephalus dumetorum* – ein neuer Brutvogel in Lettland. *Ornithologische Beobachter* 44 (3): 93.
- Rinkule-Zemzare D., Brikmanis J. 1984. Uzmanību! Sarkanā! Rīga, Liesma, 64 lpp.
- Rūtenberga D. 1981. Aberatīvie putni. *Zinātne un tehnika* 8: 22–24.
- Siliņš J. 1935. Al.Grose – Latvijas mugurkaulainu noteicējs. *Izglītības ministrijas mēnešraksts* 7/8: 124–125. (arī *Mednieks un makšķernieks* 8: 255–256.)
- Skuja V. 1982. Kaijveidīgo putnu uzskaitē, koloniju izvietojums un telpiskā struktūra dienviudastrumu Latvijā. Diplomdarbs. DPI.
- Skuja V. 2004. Kraukļa *Corvus corax* L. Saistība ar teritoriju un barošanās stratēģija. Latvijas Universitāte, maģistra darbs.
- Skuja V. 2013. Vilnis Skuja par dabas zināšanu. *Slīteres nacionālā parka ziņas*: 8–9.
- Spuris Z. 1991. Jānis Rāčenis (1915–1980) kā odonatologs. *Acta Hydrobiologica Latvica* 1: 86–91.
- Strazds M. 1995. Pasaules putnu novērošanas dienas '95. *Putni dabā* 5.2: 118–119.
- Strazds M. 1995. Eiropas putnu atlants. *Putni dabā* 5.2: 125–126.
- Strazds M., Bergmanis U., Petriņš A. 1997. Mazā ērgļa *Aquila pomarina* skaits un izplatība Latvijā. *Putni dabā* 6.3: 19–24.
- Strazds M., Račinskis E., Kalvāns A. 1999. Gaujas Nacionālā parka ligzdojošie putni. *Putni dabā* 9.3–4: 2–33.
- Štrausa I. 2003. Mitrāju vērtības un funkcijas. Rīga, LOB, 23 lpp.
- Švābe A. (red.) 1955. Jānis Rāčenis. Grām.: Latvju enciklopēdija, 3.sējums: 2052. lpp
- Tauriņš E., Ozols E. 1956. Latvijas PSR dzīvnieku noteicējs. 2. daļa. Mugurkaulnieki. Rīga, LVI, 303 lpp.
- Tauriņš E., Švarcbergs M. 1960. Putnu ceļošana Rīgas jūras līča dienvidu piekrastē – Jaunķemeru jūrmalā (1956. –1958.g.). Grām.: Latvijas putnu dzīve. Rīga, Latvijas PSR ZA izdevniecība: 193–212.
- Tooma A. 2009. Slīteres teriologs. *Vides vēstis* 5–6.
- Transehe N. 1935. Al.Grosse – Latvijas mugurkaulainu noteicējs. *Daba un zinātne* 6: 191–192.
- Transehe N. 1965. Die Vogelwelt Lettlands. Hannover-Doehren, Harro v. Hirschheydt, 229 S.
- Viksne J. 1962. Ziemeļojošo pīļu uzskaites Latvijā. *Mednieks un makšķernieks* 1: 11–12.
- Viksne J. 1995. Latvijas Ornitoloģijas centrālā dibināta pirms 70 gadiem... *Putni dabā* 5.2: 108–111.
- Бауманис Я.А. 1975. Орнитофауна рыбных прудов и их роль в воспроизводстве ресурсов охотничьих водоплавающих птиц в условиях Латвийской ССР. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата биологических наук. Рига, 25 стр.
- Виксне Я.А. 1963. Зимовка водоплавающих птиц на некоторых водоемах Латвии. *Орнитология* 6: 345–354.
- Виксне Я. 1968. Результаты учетов лебедя-шипуна и орлана-белохвоста в Латвии в 1964 году. *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц* 5: 76–80.
- Виксне Я.А., Озолиньш И.Э. 1965. Зимовки охотничьих водоплавающих птиц на водоемах Латвии. В кн.: География ресурсов водоплавающих птиц в СССР. Москва: 77–80.
- Каспарсон Г. 1965. Миграция птиц вдоль восточного побережья Рижского залива осенью 1960 года. *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц* 3: 51–60.
- Леиньш Г.Т. 1966. Наблюдения за миграцией птиц осенью 1958 и 1960 гг. в поселке Пале. В кн.: Миграции птиц Латвийской ССР. Рига, Зинатне: 89–99.
- Леиньш Г., Каспарсон Г. 1961. Перелет птиц на мысе Колкасрагс в Латвийской ССР весной 1958 года. *Ornitologiline Kogumik* 2: 94–102.
- Тауриньш Э.Я., Шварцберг М.Г. 1957. Пролет птиц на южном побережье Рижского залива. Тезисы докладов 3 Прибалтийской орнитологической конференции. Вильнюс: 101–103.

Summary

Significant Events and Anniversaries in 2015 for Ornithology in Latvia /Ruslans Matrozis/

This is the ninth overview and it includes information on 32 significant events in the research of wild birds in Latvia and raising awareness about them.